

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

ЗАТВЕРДЖЕНО

Гуманітарно-педагогічний факультет

«19» червня 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕДАГОГІКА ТОЛЕРАНТНОСТІ**

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 015 «Професійна освіта»

Освітня програма: «Професійна освіта. (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: к.пед.н., асистент кафедри педагогіки Сироежко О.В.

Київ – 2025 р.

Опис навчальної дисципліни «Педагогіка толерантності». Навчальна дисципліна є вибірковою. Вивчення курсу передбачає формування у студентів знань, умінь та навичок етичної поведінки у різних професійних ситуаціях; індивідуальної педагогічної позиції, оволодіння комплексом умінь і навичок педагогічної техніки, культури саморегуляції, форм і методів професійного самовдосконалення

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	015 «Професійна освіта»	
Освітня програма	Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	денна скорочений термін
Курс (рік підготовки)	4	-
Семестр	8	-
Лекційні заняття	13 год.	-
Практичні, семінарські заняття	26 год.	-
Лабораторні заняття	- год.	-
Самостійна робота	81 год.	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	-

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Педагогіка толерантності» – формування готовності майбутніх педагогів до толерантного викладання; підготовка студентів до ефективного вирішення професійних педагогічних завдань, пов'язаних з проблемами конфліктності, толерантної свідомості і поведінки в умовах полікультурного освітнього середовища на основі міждисциплінарного наукового знання і сучасних гуманітарних технологій.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- формування у здобувачів освіти вміння критичного мислення, здатності

аналізувати та використовувати на практиці педагогічні ідеї виховання толерантності;

– вироблення потреб і початкових умінь дослідної та моделюючої діяльності в галузі педагогіки толерантності;

– обґрунтування можливих шляхів і механізмів формування установок толерантної свідомості.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в професійній освіті, що передбачає застосування певних теорій та методів педагогічної науки та інших наук, пов'язаних із сферами виробництва і переробки продуктів сільського господарства та харчовими технологіями і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності:

ЗК 05. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 08. Здатність працювати в команді та діяти з позиції лідера

ЗК 10. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість, планувати, організовувати, контролювати, координувати роботу та вмотивовувати членів колективу

спеціальні (фахові) компетентності:

СК 11. Здатність використовувати у професійній діяльності основні положення, методи, принципи фундаментальних та прикладних наук.

СК 13. Здатність управляти комплексними діями/проектами, відповідати за прийняття рішень у непередбачуваних умовах та професійний розвиток здобувачів освіти і підлеглих.

Програмні результати навчання:

ПР 07. Аналізувати та оцінювати ризики, проблеми у професійній діяльності й обрати ефективні шляхи їх вирішення.

ПР 08. Самостійно планувати й організовувати власну професійну діяльність, діяльність здобувачів освіти і підлеглих, координувати їх роботу та вмотивовувати.

ПР 10. Знати основи психології, педагогіки, а також основи фундаментальних і прикладних наук, пов'язаних з аграрним виробництвом, переробкою сільськогосподарської продукції та харчовими технологіями на рівні, необхідному для досягнення інших результатів навчання, передбачених цим стандартом та освітньою програмою.

ПР 17. Виконувати розрахунки, що відносяться до сфери професійної діяльності.

ПР 20. Емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики.

ПР 23. Розуміти соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні та світі, мати навички ефективного господарювання.

ПР 24. Володіти основами управління персоналом і ресурсами, навичками планування, контролю, звітності на виробництвах, в установах, організаціях сфер, пов'язаних із аграрним виробництвом, переробкою сільськогосподарської

продукції та харчовими технологіями.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							денна форма, скорочений термін						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Модуль 1. <i>Педагогіка толерантності</i>														
Тема 1. Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Історико філософський аспект поняття «толерантність». Культуролого- лінгвістичний, філологічний аспект поняття «толерантність».	1	20	2	4	-	-	14	-	-	-	-	-	-	
Тема 2. Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтолерантність. Типи, види толерантності за сферами прояву. Функції, принципи, критерії толерантності. Інтолерантність та форми її прояву	3	20	2	4	-	-	14	-	-	-		-	-	
Тема 3. Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання. Основні ознаки понять	5	20	2	4	-	-	14	-	-	-	-	-	-	

«гандикапізм», «екстремізм», «ксенофобія». Системи заходів з профілактики терористичних та інших екстремістських проявів.													
Разом за модулем 1	60	6	12			42	-	-	-	-	-	-	-
Модуль 2. Основні категорії педагогіки толерантності													
Тема 1. Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/ інтолерантних настроїв у полікультурному просторі. Поняття і сутність стереотипів. Функції стереотипів і їх значення в процесі міжкультурної комунікації. Поняття упередження, відмінності між стереотипами і упередженнями. Типи і механізм формування упереджень. Можливі способи корекції та зміни упереджень.	7	16	2	4		10	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого- педагогічний аспект. Поняття толерантної поведінки та толерантної особистості, їх параметри і критерії вияву. Сутність і зміст явища педагогічної толерантності та	9	16	2	4		10	-	-	-	-	-	-	-

поняття толерантності педагога.													
Тема 3. Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення. Гуманістичні освітні концепції та ідеї дитиноцентризму як основа педагогіки толерантності.	11	16	2	4			10	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	13	12	1	2			9	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 2	60		7	14	-	-	39	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120		13	26	-	-	81	-	-	-	-	-	-

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві.	2
2	Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтолерантність. Типи, види толерантності за сферами прояву. Функції, принципи, критерії толерантності. Інтолерантність та форми її прояву.	2
3	Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання. Основні ознаки понять «гандикапізм», «екстремізм», «ксенофобія». Системи заходів з профілактики терористичних та інших екстремістських проявів.	2
4	Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтолерантних настроїв у полікультурному просторі. Поняття і сутність стереотипів.	2
5	Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого-педагогічний аспект.	2
6	Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення.	2
7	Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	1

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Історико філософський аспект поняття «толерантність». Культуролого-лінгвістичний, філологічний аспект поняття «толерантність».	4
2	Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтollerантність. Типи, види толерантності за сферами прояву. Функції, принципи, критерії толерантності. Інтollerантність та форми її прояву	4
3	Інтollerантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання. Основні ознаки понять «гандикапізм», «екстремізм», «ксенофобія». Системи заходів з профілактики терористичних та інших екстремістських проявів.	4
4	Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтollerантних настроїв у полікультурному просторі. Поняття і сутність стереотипів. Функції стереотипів і їх значення в процесі міжкультурної комунікації. Поняття упередження, відмінності між стереотипами і упередженнями. Типи і механізм формування упереджень. Можливі способи корекції та зміни упереджень.	4
5	Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого-педагогічний аспект. Поняття толерантної поведінки та толерантної особистості, їх параметри і критерії вияву. Сутність і зміст явища педагогічної толерантності та поняття толерантності педагога.	4
6	Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення. Гуманістичні освітні концепції та ідеї дитиноцентризму як основа педагогіки толерантності.	4
7	Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Поняття і структура моральної свідомості особистості педагога.	14
2	Почуттєвий (морально-психологічний) компонент моральної свідомості Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтollerантність. Типи, види толерантності за сферами прояву. Функції, принципи, критерії толерантності. Інтollerантність та форми її прояву.	14
3	Добро і зло у професійній діяльності педагога. Інтollerантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання.	14
4	Моральний обов'язок і відповідальність. Справедливість і щастя. Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтollerантних настроїв у полікультурному просторі.	10

5	Честь, гідність і совість педагога. Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого-педагогічний аспект.	10
6	Норми етичної поведінки викладачів стосовно студентів і викладачів. Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення. Гуманістичні освітні концепції та ідеї дитиноцентризму як основа педагогіки толерантності.	10
7	Поняття і структура моральної свідомості особистості педагога. Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	9

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- самооцінювання.

7. Методи навчання:

- методи проблемного навчання;
- кейс-метод;
- метод проєктного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- робота в парах, у групах;
- мозковий штурм;
- метод гейміфікованого навчання;
- лекційний метод, розповідь, пояснення, бесіда;
- ілюстрування, демонстрування;
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, складання реферату).

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. <i>Педагогіка толерантності</i>		
Практична робота 1. Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Історико філософський аспект поняття «толерантність». Культуролого-лінгвістичний, філологічний аспект	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати понятійно-категорійний апарат, методологію, завдання та структуру навчального курсу «Педагогіка толерантності». Вміти визначати методологічні підходи, принципи та джерела щодо педагогічної	20

поняття «толерантність».	толерантності. Розуміти закономірності та особливості виникнення поняття «толерантність». Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність.	
Самостійна робота 1. Генезис поняття та ідей толерантності: багатоаспектність проблеми та неоднозначність трактувань. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Поняття і структура моральної свідомості особистості педагога	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Аналізувати історико-філософський аспект поняття «толерантність». Культуролого-лінгвістичний, філологічний аспект поняття «толерантність». Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	10
Практична робота 2. Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтолерантність. Типи, види толерантності за сферами прояву. Функції, принципи, критерії толерантності. Інтолерантність та форми її прояву	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати функції, принципи, критерії толерантності, історію розвитку ідей толерантності. Аналізувати основні види толерантності за сферами прояву.	10
Самостійна робота 2. Почуттєвий (морально-психологічний) компонент моральної свідомості Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтолерантність.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти визначати толерантну поведінку та толерантну особистість, їх параметри і критерії вияву; розкривати сутність толерантності та її структуру через низку аспектів і принципів. Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	10
Практична робота 3. Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання. Основні ознаки понять «гандикапізм», «екстремізм», «ксенофобія». Системи заходів з профілактики терористичних та інших екстремістських проявів.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати основні ознаки понять «гандикапізм», «екстремізм», «ксенофобія». Володіти знаннями щодо системи заходів з профілактики терористичних та інших екстремістських проявів. Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність.	10
Самостійна робота 3. Добро і зло у професійній діяльності педагога. Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти формувати толерантне освітнє середовище та виявляти толерантне відношення до всіх учасників освітнього процесу; діагностувати та	10

	коректувати власний рівень моральної вихованості, морально-професійні якості, взаємодію із студентами та колегами відповідно до етичних принципів, норм та правил. Аналізувати педагогічні проблеми. Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	
Модульна контрольна робота 1	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24	30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Виховання, освіта та педагогічна думка країн Західної Європи у Новий та Новітній час (XVI - XX ст.)		
Практична робота 1. Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтолерантних настроїв у полікультурному просторі. Поняття і сутність стереотипів. Функції стереотипів і їх значення в процесі міжкультурної комунікації. Поняття упередження, відмінності між стереотипами і упередженнями. Типи і механізм формування упереджень. Можливі способи корекції та зміни упереджень.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтолерантних настроїв у полікультурному просторі. Проаналізувати педагогічні технології формування толерантності; параметри і критерії вияву толерантної поведінки та толерантної особистості. Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність.	10
Самостійна робота 1. Моральний обов'язок і відповідальність. Справедливість і щастя. Стереотипи і упередження як механізми формування толерантних/інтолерантних настроїв у полікультурному просторі.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти аналізувати моральний обов'язок і відповідальність. Проаналізувати нормативно-правову базу з питань впровадження ідей толерантності в освіту та суспільне життя. Визначати актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві; Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	10
Практична робота 2. Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого-педагогічний аспект. Поняття толерантної поведінки та толерантної особистості, їх параметри і критерії вияву. Сутність і зміст явища педагогічної толерантності та поняття	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати зміст моральної свідомості особистості викладача; сучасні вимоги до професійно-моральних якостей викладача; основні принципи та норми етичної поведінки стосовно професії, студентів та колег: педагогічні	10

толерантності педагога.	технології формування толерантності Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність..	
Самостійна робота 2. Честь, гідність і совість педагога. Толерантність у дискурсі глобалізації європейської освіти: психолого-педагогічний аспект.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти визначати толерантну поведінку та толерантну особистість, їх параметри і критерії вияву. Формувати ціннісні орієнтації та моральні ідеали сучасного українського суспільства; на основі історичних традицій та зарубіжного досвіду. Моделювати зразки моральної поведінки викладача у різних педагогічних ситуаціях, аналізувати педагогічні проблеми. Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	10
Практична робота 3. Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення. Гуманістичні освітні концепції та ідеї дитиноцентризму як основа педагогіки толерантності.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати історію розвитку ідей толерантності; основні види толерантності за сферами прояву Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність.	7
Самостійна робота 3. Норми етичної поведінки викладачів стосовно студентів і викладачів. Толерантне виховання учнів як вимога сьогодення. Гуманістичні освітні концепції та ідеї дитиноцентризму як основа педагогіки толерантності.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування; прогнозувати та толерантно вирішувати конфліктні ситуації; застосовувати норми етикету у професійній діяльності. Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	8
Практична робота 4. Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Знати параметри і критерії вияву толерантної поведінки та толерантної особистості; історію розвитку гуманістичних освітніх концепцій та ідей дитиноцентризму як основи педагогіки толерантності. Встановлювати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних явищ і фактів, усвідомлюючи сучасну педагогічну дійсність.	7

Самостійна робота 4. Поняття і структура моральної свідомості особистості педагога. Готовність педагога до толерантного виховання учнів як комплекс його особистісно-індивідуальних якостей та вияв професійної компетентності.	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24 Вміти демонструвати практичне застосування методів виховання толерантності у навчальній, виховній та дослідницькій діяльності; застосовувати норми етикету у професійній діяльності; складати програму морального самовдосконалення та самовиховання. Вміти працювати з додатковою літературою та вирішувати тестові завдання.	8
Модульна контрольна робота 2	ПР 07, ПР 08, ПР 10, ПР 17, ПР 20, ПР 23, ПР 24	30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 \cdot 0,7 \leq 70$	
Іспит		30
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу.
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету).

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4174>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Бирко Н. М. Педагогічна майстерня формування толерантності сучасного громадянина : методичний посібник. Хмельницький: ХГПА, 2013. 184 с.
2. Береговий Я.А. Педагогіка толерантності / Я.А. Береговий // Педагогіка толерантності. – 2003. – № 1. – С. 4-8.
3. Канішевська Л. В., Сухопара І. Г. Формування толерантності в молодших школярів у позаурочній діяльності : теорія і практика : монографія. Київ : Компринт, 2017. 403 с.
4. Чередник Л.М. Професійна підготовка майбутніх учителів до толерантного виховання молодших школярів:теорія і практика: монографія. Мелітополь, 2021. 265 с.
5. Хоружа Л. Л., Новак М. А. Формування професійної етики викладача вищої школи у процесі розв’язання педагогічних задач. *Молодий вчений*. 2021, No 10 (98), С. 296-298.

Допоміжні

1. Бех І. Д. Виховання у дітей миролюбства / І. Д. Бех // Початкова школа. 1999. - № 8. – С. 17-20.
2. Грива О.А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища: дис. д-ра філос. наук : спец. 09.00.10 “філософія освіти” / О.А. Грива. – К., 2008. – 417 с.
2. Молчанова А.О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник / Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 150 <https://ipood.com.ua/data/NDR/Vyhovni> (дата звернення 10.06.2025 р.).
2. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – 767 с.
3. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч. метод. посібник. Вид. 4-те., Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліографічний словник [Електронний ресурс]. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA (дата звернення 10.06.2025 р.).
2. Вікіпедія, вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 10.06.2025 р.).
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України [Електронний ресурс]. <https://dnpb.gov.ua/ua/> (дата звернення 10.06.2025 р.).

4. Каплинський В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення. [Електронний ресурс]. <https://ru.scribd.com/document/572476501> (дата звернення 12.06.2025 р.).

5. Н. М. Кравець О. В. Гречановська. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ [Електронний ресурс]. <https://nmad.vntu.edu.ua/portal/static/F6FE4446-41BA-4A4A-8C25CFBC65AF921C.pdf> (дата звернення 12.06.2025 р.).

6. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 434 від 06.09.2000 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00> (дата звернення 13.06.2025 р.).